

Sygn. akt. I ACa 481/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 stycznia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie Wydział I Cywilny

w składzie:

<u>Przewodniczący</u>	<i>SSA Kazimierz Rusin</i>
Sędziowie:	<i>SA Dariusz Mazurek (spraw.)</i> <i>SO del. Bogdan Ziemiański</i>
Protokolant:	<i>st.sekr.sądowy Cecylia Solecka</i>

po rozpoznaniu w dniu 15 stycznia 2015 r. na rozprawie

sprawy z powództwa **G. L.**

przeciwko **Z. L. i E. D. (1)**

o uznanie umowy za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w Krośnie

z dnia 4 czerwca 2014 r., sygn. akt I C 1001/12

I. **z m i e n i a** zaskarżony wyrok w punktach I i II w części dotyczącej pozwanego Z. L. w ten sposób, że oddala powództwo w stosunku do tego pozwanego i nie obciąża powódki kosztami procesu na rzecz pozwanego Z. L.,

II. **u c h y l a** zaskarżony wyrok w pozostałej części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Krośnie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego .

Sygn. akt I ACa 481/14

UZASADNIENIE

Powódka G. L. w pozwie skierowanym przeciwko Z. L. i E. D. (1) domagała się uznania za bezskuteczną umowy sprzedaży nieruchomości zawartej pomiędzy Z. L. a E. D. przedmiotem której była nieruchomość opisana w żądaniu pozwu, w zakresie wierzytelności przysługującej powódce w stosunku do Z. L. z tytułu udziału w majątku wspólnym – nakładów na budowę domu mieszkalno - użytkowego oraz szklarni.

Powódka domagała się również zasądzenia od pozwanych na jej rzecz kosztów procesu.

Pozwani wnosili o oddalenie powództwa, zaprzeczając okolicznościom przytoczonym na uzasadnienie pozwu.

Sąd Okręgowy w Krośnie rozstrzygając o żądaniu pozwu wyrokiem z dnia 4 czerwca 2014 r. uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki umowę sprzedaży nieruchomości położonej w Ł. oraz ustanowienia służebności zawartą dnia 14 marca 2012 roku w Kancelarii Notarialnej Notariusza N. R.. A (...), którym Z. L. sprzedał prawo własności przedmiotowej nieruchomości E. D. (1). Orzekając o kosztach procesu Sąd Okręgowy zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz adwokata K. H. kwotę 3600 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego udzielonego powódce z urzędu.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy wskazał, że rozstrzygnął sprawę w oparciu o następujące ustalenia faktyczne:

Sąd Rejonowy w Krośnie prowadził postępowanie w sprawie z wniosku G. L. z udziałem Z. L. o podział majątku wspólnego i postanowieniem z dnia 28 grudnia 2012 r. ustalił, że przedmiotem podziału majątku wspólnego stron były nakłady z majątku wspólnego o wartości 250 270 zł na nieruchomość położoną w Ł. stanowiącą majątek odrębny Z. L.. Dokonując podziału majątku wspólnego Sąd Rejonowy zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawczyni kwotę 125 135 zł tytułem spłaty. Pomimo skierowania orzeczenia do egzekucji Z. L. nie spełnił świadczenia, a prowadzona przeciwko niemu na podstawie tytułu wykonawczego - postanowienia Sądu Rejonowego w Krośnie z dnia 28 grudnia 2012 r. egzekucja okazała się bezskuteczna. Sąd Okręgowy ustalił, że w toku postępowania o podział majątku wspólnego Z. L. sprzedał swojej konkubinie E. D. (1) nieruchomość położoną w Ł. za cenę 90 000 zł ustanawiając jednocześnie służebność dożywocia na swoją rzecz.

W oparciu o takie ustalenia i dokonaną ocenę materiału dowodowego Sąd Okręgowy rozważył, że żądanie powódki zawierało wszystkie elementy skargi pauliańskiej: wskazywało czynność prawną, wskazywało wymagalne roszczenie w stosunku do pozwanego. Sąd Okręgowy ocenił iż w świetle okoliczności sprawy nie sposób jest przyjąć twierdzeń pozwanej, że nie wiedziała o zobowiązaniach swojego konkubenta. Sąd Okręgowy wziął pod uwagę, że decydujące dla skuteczności skargi pauliańskiej znaczenie ma rzeczywisty stan majątku dłużnika w czasie gdy wierzyciel zażądał zaspokojenia a uwzględniając wymagania art. 316 § 1 k.p.c. stan istniejący w chwili orzekania. Oceniał, że uwzględnienie powództwa opartego w przepisach od 527 k.c. jest możliwe w razie stwierdzenia istnienia związku przyczynowego między zaskarżoną czynnością dłużnika a jego niewypłacalnością. Oceniał, że pozwany miał majątek stanowiącej jego majątek osobisty a wyzbywając się go działał z wyjątkowym zamiarem pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli. Sąd Okręgowy na podstawie własnych ustaleń ocenił, że pozwany w czasie postępowania o podział majątku wspólnego, na końcowym etapie postępowania, zbył nieruchomość z zamiarem pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli, a faktu tego nie ujawnił w postępowaniu o podział majątku. Dlatego Sąd Okręgowy ocenił, że pozwany liczył się z pokrzywdzeniem powódki a jego działania zmierzały w celu osiągnięcia takiego właśnie skutku.

Z wyrokiem Sądu Okręgowego nie zgodzili się pozwanym Z. L. i E. D. (2). Zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w całości apelacją pozwanym zarzucili naruszenie prawa materialnego art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz naruszenie art. 527 § 1 k.c.

Ponadto zarzucili naruszenie przepisów postępowania lub art. 321 k.p.c. poprzez ocenę, że czynność prawną w formie aktu notarialnego dokonana przez pozwanych była pozorna, pomimo że żądanie pozwu nie opierało się o taki zarzut. W związku z tym z ostrożności procesowej pozwanym podnieśli zarzut naruszenia prawa materialnego art. 83 k.c.

Wskazując na powyższe zarzuty pozwanym domagali się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa oraz zasądzenie od powódki na rzecz pozwanych kosztów procesu i kosztów postępowania apelacyjnego.

W uzasadnieniu apelacji pozwanym twierdzi że zaskarżony wyrok zapadł z naruszeniem art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Podnosili, że pozwana przed nabyciem nieruchomości zbadała treść ksiągi wieczystej która nie zawierała wpisów dotyczących ujawnienia innego prawa poza prawem własności nieruchomości na rzecz Z. L.. Apelujący argumentowali, że przysługujące powódce prawo nie zostało w księgach wieczystych ujawnione tylko z winy powódki. Pozwanym podnosili, że w toku postępowania w żaden sposób nie udowodniono okoliczności przemawiających za wyłączeniem rękojmi wiary ksiąg publicznych i nie wykazano złej wiary nabywcy. Pozwanym zarzucili, że Sąd Okręgowy przyjął jako udowodnioną okoliczność, że pozwanych łączy konkubinat i na tej podstawie zastosował

domniemanie prawne z art. 527 § 3 k.c. Zarzucili, że pomimo nie przeprowadzenia dowodu z przesłuchania stron sąd ustalił naturę stosunków osobistych między pozwanymi co w ocenie pozwanych było błędem bowiem należało udowodnić ponad wszelką wątpliwość istnienie takich stosunków, a w braku takiego dowodu udowodnić świadomość osoby trzeciej co do zamiaru pokrzywdzenia przez dłużnika. Pozwani podnosili, że całkowicie w sposób nieuprawniony Sąd Okręgowy dokonał oceny z której wynikało, że dokonana przez pozwanych czynność prawna była czynnością pozorną.

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie po rozpoznaniu apelacji pozwanych zważył, co następuje:

Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (Uchwała Sadu Najwyższego 7 sędziów z dnia 31 stycznia 2008r. sygn.. III CZP 49/07 OSNC 2008/6/55). Użyte w art. 378 § 1 k.p.c. sformułowanie, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę "w granicach apelacji", oznacza, iż sąd ten rozpoznaje sprawę merytorycznie w granicach zaskarżenia, także na rzecz współuczestników w warunkach opisanych w art. 378 § 2 k.p.c., dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadząc lub ponawiając dowody albo poprzestając na materiale zebranym w pierwszej instancji (art. 381 i 382 k.p.c.), ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji, będąc ewentualnie związany oceną prawną lub uchwałą Sądu Najwyższego (art. 386 § 6, art. 398²⁰ i art. 390 § 2 k.p.c.), stosuje przepisy regulujące postępowanie apelacyjne oraz, gdy brak takich przepisów, przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 367 i nast. oraz art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.), kontroluje prawidłowość postępowania przed sądem pierwszej instancji, pozostając związany zarzutami przedstawionymi w apelacji, jeżeli są dopuszczalne (np. art. 162 k.p.c.), ale biorąc z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (art. 378 § 1 in fine k.p.c.), orzeka co do istoty sprawy stosownie do wyników postępowania, nie wykraczając poza wnioski zawarty w apelacji i nie naruszając zakazu reformationis in peius (art. 378 § 1, art. 384 i 386 k.p.c.), i w końcu rozstrzyga o kosztach postępowania (art. 108 § 2 k.p.c.).

Niezależnie więc od sformułowanych przez apelujących zarzutów naruszenia prawa materialnego Sąd Apelacyjny miał obowiązek uwzględnić z urzędu naruszenie zaskarżonym wyrokiem prawa materialnego o ile Sąd Okręgowy uwzględnił oparte o przepis art. 527 § 1 żądanie pozwu również w stosunku do dłużnika, który nie był w niniejszej sprawie biernie legitymowany.

Istotą powództwa opartego o przepis art. 527 § 1 k.c. jest możliwość uzyskania przez wierzyciela zaspokojenia z majątku, który na skutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela wyszedł z majątku dłużnika i stał się własnością osoby trzeciej. Zatem powództwo o stwierdzenie bezskuteczności dokonanej czynności prawnej skierowane jest przeciwko osobie trzeciej.

Udział w tym procesie dłużnika w charakterze strony nie jest możliwy, skoro wierzyciel przeciwko dłużnikowi uzyskał już tytuł uprawniający go do egzekucji, proces nie dotyczy uprawnień lub obowiązków dłużnika, a decydujące o bezskuteczności czynności prawnej są elementy leżące po stronie osoby trzeciej dokonującej czynności z dłużnikiem (stan świadomości co do pokrzywdzenia wierzycieli przez czynność prawną dokonaną z dłużnikiem). Konsekwencją tych rozważań jest ocena Sądu Apelacyjnego, że uwzględnienie powództwa w stosunku do pozwanego Z. L. nastąpiło bez podstawy prawnej.

Dlatego w stosunku do tego pozwanego należało na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienić zaskarżony wyrok i powództwo oddalić.

Dokonując zmiany rozstrzygnięcia na korzyść pozwanego Sąd Apelacyjny jednocześnie zauważa, że istniały szczególne okoliczności uzasadniające nie obciążenie powódki kosztami procesu na rzecz pozwanego Z. L., pomimo oddalenia w stosunku do niego powództwa (art. 102 k.p.c.). Przede wszystkim ocenić należało, że to właśnie działania pozwanego zmusiły powódkę do podjęcia obrony swoich interesów poprzez wytoczenie powództwa. Częściowo błędne oznaczenie strony pozwanej w okolicznościach niniejszej sprawy nie uzasadnia przerzucenia na powódkę finansowej

odpowiedzialności za wynik tego błędu zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy, bowiem pozostawało by to w sprzeczności z poczuciem sprawiedliwości.

W pozostałym zakresie apelacja pozwanych jest uzasadniona ale również z innych przyczyn niż te, na które powoływali się pozwani.

Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego jest orzeczeniem, które nie odnosi się do treści zgłoszonego żądania i jako takie dotknięte jest uchybieniem w postaci nierozpoznania istoty sprawy.

Zgodnie z treścią żądania pozwu, podtrzymaną przez pełnomocnika powódki po zamknięciu rozprawy, powódka wnosząc o uznanie umowy sprzedaży za bezskuteczną wskazała, że domaga się tego w celu zaspokojenia wierzytelności z tytułu rozliczenia nakładów na budynek mieszkalno – użytkowy i szklarnie poczynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty Z. L..

Wysokość tych nakładów w dacie wniesienia pozwu - co miało miejsce 3 grudnia 2012r. - nie była ustalona prawomocnym orzeczeniem sądowym, bowiem sprawa o podział majątku wspólnego była jeszcze w toku. W późniejszym terminie powódka nie dokonała dokładniejszej precyzacji wierzytelności.

Sąd Okręgowy orzekając o bezskuteczności czynności prawnej dokonanej pomiędzy dłużnikiem a pozwaną E. D. w ogóle nie określił w treści orzeczenia wierzytelności, której ochrony domagała się powódka. W ocenie Sadu Apelacyjnego ma to istotny wpływ na prawidłowość rozstrzygnięcia Sadu I instancji, skoro „Ochroną pauliańską objęta jest bowiem zawsze konkretna wierzytelność, stanowiąca przedmiot żądanej przez wierzyciela ochrony, a nie wszelkie bliżej nie oznaczone prawa powoda” (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2003r. sygn.. III CKN 355/01).W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1995r. sygn.. akt III CZP 139/95 (OSNC 1996, z. 1, poz. 17) wyjaśniono, że uwzględniając powództwo na podstawie art. 527 k.c. sąd powinien określić wierzytelność zarówno pod względem podmiotowym jak i przedmiotowym. Skoro podstawą uwzględnienia powództwa opartego o przepis art. 527 k.c. jest wykazanie istnienia wierzytelności to zgodnie z cytowanymi poglądami judykatury musi to znaleźć odzwierciedlenie w treści wyroku. W sytuacji gdy zaskarżony wyrok nie określa chronionej wierzytelności Sąd Apelacyjny ocenił, że nie została rozpoznana przez Sąd Okręgowy istota sprawy, konsekwencją czego jest uchylenie zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Na marginesie Sad Apelacyjny zauważa, że w związku z prawomocnym zakończeniem postępowania w sprawie o podział majątku wspólnego prawidłowe rozstrzygnięcie powinno uwzględniać wynik tego postępowania, po precyzacji przez powódkę żądania w zakresie ścisłego określenia wierzytelności, która ma być chroniona (vide: wyrok S.N z dnia 13 października 2010r. sygn. I CSK 594/09, z dnia 13 kwietnia 2011r. sygn.. akt V CSK 313/10).

Sąd Apelacyjny niezależnie od wskazanych wyżej przyczyn skutkujących uchyleniem zaskarżonego wyroku i koniecznością ponownego rozpoznania sprawy zauważa, że Sąd Okręgowy bez przeprowadzenia postępowania dowodowego i bez przyznania przez pozwanych okoliczności faktycznych ustalił, że Z. L. i E. D. (2) pozostają w związku faktycznym – konkubinacie, co stanowiło podstawę do zastosowania przez sąd I instancji domniemania z art. 527 § 3 k.c. w sytuacji gdy nie znajduje to odbicia w materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie – co słusznie zarzucili pozwani w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego. Sąd Apelacyjny zwraca uwagę, że w odpowiedzi na pozew pozwana E. D. (2) zaprzeczyła aby nabywając nieruchomości miała świadomość istnienia okoliczności na które powoływała się powódka w pozwie. Dlatego pomimo nie stawienia się pozwanej i pominięcia dowodu z jej przesłuchania brak było podstaw do uznania za przyznane przez nią okoliczności, na które w pozwie powołała się powódka (art. 230 k.p.c.). Zatem ustalenie tych okoliczności wymagać będzie od sądu przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Z tych względów wobec konieczności ponownego rozpoznania sprawy co do jej istoty, przy uwzględnieniu zaleceń Sądu Apelacyjnego również w zakresie przeprowadzenia postępowania dowodowego należało uchylić zaskarżony wyrok w zakresie rozstrzygnięcia, które zapadło w stosunku do pozwanej E. D. na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. pozostawiając sądowi I instancji na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Odnosząc się na koniec do zawartej w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oceny Sądu I instancji z której wynika, że zawarta przez pozwanych umowa sprzedaży była pozorną czynnością prawną Sąd Apelacyjny stwierdza, że przedmiotem zaskarżenia w ramach akcji pauliańskiej nie może być nieważna czynność prawna. Sankcja nieważności bezwzględnej wyprzedza bowiem i zarazem konsumuje sankcję względnej bezskuteczności, przewidzianą w art. 527 § 1 k.c. (wyrok SN z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 530/06, LEX nr 315395). Podobnie nie wymagają w zasadzie interwencji w trybie skargi pauliańskiej czynności pozorne.

Marginalnie Sąd Apelacyjny zauważa, że zawarte w zaskarżonym orzeczeniu rozstrzygnięcie o kosztach procesu nie jest prawidłowe i zostało wydane z naruszeniem art. 98 § 1 k.p.c. oraz § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w sentencji.